

Wraking 2.0

Veerle Boelhouters & Joost Nan¹

Het lage aantal strafrechtelijke wrakingen rechtvaardigt de aandacht daarvoor in het project Modernisering Wetboek van Strafvordering niet. Het onderwerp zou sowieso niet binnen dat project op de schop moeten worden genomen. Als er al wijzigingen in de wrakingsregeling moeten worden aangebracht, dient dat namelijk in harmonie met het civiele en het bestuursrecht te gebeuren. Omwille van de efficiëntie en rechts-eenheid zou het instellen van één landelijke wrakingskamer kunnen worden overwogen die de wrakingsverzoeken vanuit alle rechtsgebieden voor haar rekening neemt. Naar buiten toe zal dat een objectievere indruk geven, terwijl het de sfeer binnen de rechterlijke macht goed zal doen, aangezien directe collega's elkaar niet meer hoeven te beoordelen.

1. Inleiding

In het kader van het project Modernisering Wetboek van Strafvordering wordt volgens de Contourennota van 30 september 2015 ook de regeling van de wraking en verschooning van rechters bekeken. In samenspraak met de praktijk en met het oog op de recente discussie hierover zal worden bezien 'in hoeverre de huidige regeling aanpassing behoeft'.² Wij willen hier de verschooning laten rusten en alleen de wraking behandelen, omdat daarover (veel) meer te doen lijkt te zijn. In het aan de Contourennota voorafgaande discussiestuk over dit onderwerp wordt de stijging van het aantal wrakingsverzoeken als voornaamste reden voor de mogelijke aanpassing genoemd.³ Die stijging zou voor organisatorische problemen zorgen, terwijl een wrakingsverzoek zeker in bekende strafzaken bijdraagt 'aan de (negatieve) beeldvorming over (het functioneren van) de rechterlijke macht'. Als voorbeeld wordt in het discussiestuk de wraking in de zaak Wilders genoemd, waardoor het wraken van rechters in populariteit steeg.

Het is in dat opzicht niet verwonderlijk dat wraking in strafzaken zo'n *hot topic* is en veel aandacht krijgt in Modernisering Wetboek van Strafvordering. In het discussiestuk worden met name drie discussiepunten aan de orde gesteld. Het gaat ten eerste om de mogelijkheid van verkorte wrakingsprocedures, waarbij in het bijzonder de wenselijkheid van verkorte procedures bij kennelijke niet-ontvankelijkheid of kennelijke ongegrondheid moet worden besproken. Ten tweede wordt aandacht gevraagd voor de behandeling van het wrakingsverzoek, waarbij wordt bezien of dat wel door rechters van hetzelfde gerecht zou moeten geschieden. Ten derde wordt de schorsende werking van het wrakingsverzoek aan de orde gesteld. Wij willen in deze bijdrage de toekomstige strafrechtelijke wrakingsregeling daarom behandelen aan de hand van deze drie punten die door de wetgever als het belangrijkste worden beschouwd,

maar niet voordat wij twee voorvragen over de urgentie van dit onderwerp binnen het straf(proces)recht opwerpen. Het recht op toegang tot een onpartijdige en onafhankelijke rechter kan worden beschouwd als een fundamenteel recht.⁴ De Raad voor de rechtspraak adviseert de wetgever zelfs dit recht grondwettelijk te verankeren.⁵ Wij beseffen ook dat de wrakingsregeling een belangrijk middel is om een eerlijk proces bij een onpartijdige rechter te krijgen en dat deze regeling niet, zoals wel wordt gevreesd, voor een ander doel dient te worden gebruikt dan voor het toetsen van die onpartijdigheid.⁶ Elk (geslaagd) wrakingsverzoek is er één te veel (zeker ook voor de betrokken rechter). Maar krijgt de wraking gelet op het (lage) aantal wrakingen in het algemeen en het bescheiden aantal probleemgevallen in het bijzonder, niet te veel aandacht? En moet dit onderwerp dan niet breder worden aangepakt, gelet op de grotere gelijke regelingen in het civiele en het bestuursrecht die bewust in één keer door de wetgever gecreëerd zijn? De modernisering van het Wetboek van Strafvordering is deels in het leven geroepen om – waar mogelijk – het strafproces efficiënter te maken. Met het voorgaande in het achterhoofd, willen wij de drie belangrijkste discussiepunten en onze twee voorvragen dan ook nadrukkelijk mede langs die lijn bespreken.

2. Twee voorvragen

2.1. *What's all the fuss about?*

De voornaamste reden om tot een aanpassing van de wrakingsregeling te komen is de toename van het aantal wrakingsverzoeken in samenhang met het geringe aantal toewijzingen, zo blijkt uit het discussiestuk. Genoemd worden cijfers uit eerder (empirisch) onderzoek. Vonden er in 2007 nog slechts 258 wrakingsverzoeken plaats, in 2011 waren dat er 607.⁷ Op zich is er steun voor die

geconstateerde stijging van het aantal wrakingsverzoeken te vinden in recentere stukken, zoals het jaarverslag van De rechtspraak 2014 en de Kengetallen 2014. De piek ligt vervolgens in 2012 met 659 wrakingsverzoeken, waarna een daling optreedt naar 620 verzoeken in 2014.⁸ De stijging lijkt aldus ten einde en op een totaal van rond de 1,7 miljoen rechtszaken valt het aantal wrakingen daarmee sowieso in het niet. En belangrijk is op te merken dat dit *alle* wrakingen zijn, dus niet alleen die in strafzaken. In het discussiestuk wordt al erkend dat het aantal wrakingsverzoeken in strafzaken beperkt is.⁹

Volgens de selectiecriteria dienen alle wrakingsuitspraken te worden gepubliceerd op Rechtspraak.nl.¹⁰ Aangenomen dat dit inmiddels inderdaad (bijna) altijd gebeurt,¹¹ zou die databank een getrouwe weergave van het aantal wrakingsverzoeken moeten geven en valt daarvan een redelijk accurate schatting te maken. In 2013 ging het daarom volgens ons om 103 wrakingsverzoeken ten aanzien van een bepaalde strafrechter en in 2014 om 107 (waarbij de verzoeken in zaken van medeverdachten als één verzoek werden meegeteld). Van die 107 wrakingsverzoeken in 2014 werden er slechts negen toegewezen. Opvallend is dat het aantal zaken waarin misbruik werd vastgesteld met elf zelfs iets hoger lag. In het discussiestuk wordt het oneigenlijke gebruik van een wrakingsverzoek ook als reden genoemd om tot verandering te komen.¹² Daarvoor is relatief gezien dus wel aanleiding in vergelijking met het aantal gehonoreerde verzoeken, maar in absolute zin valt het allemaal ontzettend mee. In 2014 zijn in totaal 180 000 strafzaken 'ingestroomd'.¹³ In slechts 107 gevallen werd een wrakingsverzoek ingediend. Dat is dus per saldo maar in zo'n 0,06% van alle strafzaken. Wij vragen ons daarom hardop af of de (strafvorderlijke) wrakingsregeling en de aanpassing daarvan in het kader van Modernisering Wetboek van Strafvordering wel zoveel aandacht zouden moeten krijgen als nu het geval is.¹⁴

Zo is het bijvoorbeeld maar de vraag of het in de praktijk ruime(re) toepassingsbereik van de strafvorderlijke wrakingsregeling inderdaad problematisch is.¹⁵ Wraking staat volgens artikel 512 Sv alleen ten dienste van de verdachte en het Openbaar Ministerie, maar niettemin worden allerlei andere betrokkenen, zoals de benadeelde partij en sommige klagers, in procedures van strafrechte-

Wij vragen ons hardop af of de (strafvorderlijke) wrakingsregeling en de aanpassing daarvan in het kader van Modernisering Wetboek van Strafvordering wel zoveel aandacht zouden moeten krijgen

lijke aard ook ontvankelijk verklaard in hun wrakingsverzoek.¹⁶ Het is ook maar de vraag of dat steeds nodig is, al of niet in het licht van artikel 6 EVRM.¹⁷ In algemene zin wordt in het 'Wrakingsprotocol' een ruime uitleg van de wettelijke wrakingsregeling(en) voorgestaan.¹⁸ Dit leidt ertoe dat er meer wrakingsverzoeken moeten worden behandeld dan strikt genomen wettelijk noodzakelijk is. Maar een ruim bereik van de wrakingsregeling hoeft tegen de achtergrond van voormelde cijfers, in ieder geval uit oogpunt van efficiëntie, in het strafproces niet te worden tegengegaan. Er worden gemiddeld immers 'maar' twee strafrechters per week gewraakt en jaarlijks gaat het

Auteurs

1. Mr. V. Boelhouwers is assistent-officier van justitie bij het parket Rotterdam en schreef haar masterscriptie over de wrakingsregeling. Mr. dr. J.S. Nan is universitair docent straf(proces)recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en (cassatie)advocaat bij Wladimiroff Advocaten te Den Haag.

Noten

- Contourennota, par. 2.6.5.
- Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters'. Veel wordt in het stuk verwezen naar twee onderzoeken, te weten I. Giesen e.a., *De wrakingsprocedure. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden tot herziening van de Nederlandse wrakingsprocedure*, Den Haag: Sdu 2012; W. van Rossum, J. Tigchelaar & P. Ippel, 'Wraking bottom-up. Een empirisch onderzoek', Raad voor de rechtspraak, *Research Memoranda* 2012/6, afl. 8.
- C.P.M. Cleiren, *De neutrale strafrechter.*

Instrumenten en waarborgen voor onafhankelijkheid en onpartijdigheid, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, p. 195.

- M.L. van Emmerik, J.P. Loof & Y.E. Schuurmans, 'Systeemwaarborgen voor de kernwaarden van de rechtspraak', Raad voor de rechtspraak, *Research Memoranda* 2014/2, p. 173.
- Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', par. 3.1.2.
- Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 8-9. Zie voor die cijfers verder, met een slag om de arm, Van Rossum, Tigchelaar & Ippel, *Research Memoranda* 2012/6.
- Jaarverslag De rechtspraak 2014, p. 70; Kengetallen 2014, p. 33.
- Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 16 en 19.
- Art. 4 lid 2 sub e Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank Rechtspraak.nl, zoals vastgesteld op 26 maart 2012.
- Dat was eerder in ieder geval niet zo, zie Van Rossum, Tigchelaar & Ippel,

Research Memoranda 2012/6, p. 29.

- Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 9.
- Jaarverslag De rechtspraak 2014, p. 39.
- Zonder die aandacht over dit onderwerp daarom inhoudelijk te kort te willen doen. Zie naast voormelde onderzoeken ook de bijdragen van J.W. Grimbergen, B. Hendriks & R. Otte op www.ivorentoga.nl; P.W. van der Kruijs, 'Wraking en verschoning van rechters', *Strafblad* 2015, p. 103-107; W.N. Ferdinandusse, 'Over modernisering, efficiëntie en wraking', *AA* 2015, p. 186-190; A. Hammerstein, 'Onpartijdigheid in het geding', *Trema* 2014/26, afl. 5, p. 148-154; E.E. Borg, 'Wraak de wraking. Een oproep tot herziening van de wrakingsprocedure in het Nederlandse strafprocesrecht', *Proces* 2013, p. 88-97; I. Giesen e.a., 'Op weg naar een nieuwe wrakingsprocedure. Meer legitimiteit en minder oneigenlijk gebruik', *NJB* 2013/384, afl. 8, p. 466-476; W.F. Korthals Altes, 'Ons wrakingsstelsel moet overboord – Een voorstel voor veran-

- dering', *NJB* 2012/1761, afl. 30, p. 1231-1232, (ook te vinden op www.ivorentoga.nl) en de reactie daarop van J.C. Oudijk, 'Bij wraking moet het kind niet met het badwater overboord', *NJB* 2012/2173, afl. 38, p. 2694-2695. Relativerend was eerder echter al E. Bauw, 'Wat te denken van wraking?', *AA* 2011, p. 202-206.
- Zoals volgens sommigen het geval is. Zie Ferdinandusse, *AA* 2015, p. 189-190 en Borg, *Proces* 2013, p. 90-92.
- Zie naast Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 10-13, bijv. M.C. van der Mei, 'Wraking: een zuiver instrument. Een overzicht van recente uitspraken op wrakingsverzoeken in strafzaken', *Trema* 2011-1, p. 4-10, *Sdu Commentaar Strafvordering*, aant. C.1.1 bij art. 512 en *Handboek Strafzaken*, par. 79.1.2.b.
- Hierover terecht kritisch Ferdinandusse, *AA* 2015, p. 189-190.
- Zie aanbeveling 4.2 van de Aanbeveling wrakingsprotocol gerechtshoven en rechtbanken, te vinden op www.rechtspraak.nl.

om zo'n zeven wrakingen per gerecht. Dat zijn geen exorbitante cijfers.

2.2. Congruentie

In het verlengde hiervan ligt onze tweede voorvraag. Hoe verhouden de strafvorderlijke plannen zich met het punt van de congruentie van de wrakingsregelingen in het civiele en het bestuursrecht? Het idee van de wetgever bij het opstellen van de Wet voltooiing eerste fase herziening rechterlijke organisatie was namelijk dat in alle drie de rechtsgebieden een gelijke regeling zou worden opgetuigd: 'Het kan en mag immers niet zo zijn, dat binnen een geïntegreerde rechterlijke macht verschillende normen en procedures gelden voor de wraking en de verschoning van dezelfde personen, namelijk de rechters die oordelen over zowel civiele, straf- als bestuursrechtelijke zaken. De nieuwe opzet heeft tevens geleid tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en van het Wetboek van Strafvordering in dezen, waarvoor afdeling 8.1.4 model heeft gestaan.'¹⁹ In het discussiestuk zijn de (straf)wetgevingsjuristen zich daarvan bewust en wordt, onder verwijzing naar voormelde gedachte van de wetgever, gesteld dat de voorgestelde wijzigingen '(moge-

Ligt het niet veel meer voor de hand dan gelijk *alle* wrakingsregelingen integraal onder de loep te nemen?

lijk) dus ook gevolgen voor de wraking en verschoning in het bestuurs- en civiele recht hebben'.²⁰ Ook de Raad voor de rechtspraak signaleert dat dit onderwerp 'zich niet alleen beperkt tot de strafrechtspraak'.²¹

Aangenomen mag dus worden dat de wetgever de opzet van gelijke regelingen niet zal laten varen en dat eventuele wijzigingen in de strafrechtelijke wrakingsregeling breed (dienen te) worden gedragen binnen het ministerie en zullen (moeten) worden overgenomen in de andere rechtsgebieden. Dat roept de vraag op of dit punt wel zo geschikt is om binnen Modernisering Wetboek van Strafvordering te worden meegenomen. Ligt het niet veel meer voor de hand, als men toch tot wettelijke aanpassingen wil komen, dan gelijk *alle* wrakingsregelingen integraal onder de loep te nemen? Zeker nu het aantal strafrechtelijke wrakingen niet het grootste deel van het totale aantal lijkt te vormen. De uitkomst van die aparte en brede, doch relatief bescheiden, wetgevingsoperatie kan dan vervolgens gemakkelijk worden ingeweven in het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering op de daarvoor bestemde plaats (net als in de Awb en het Rv). Een nieuwe, uniforme regeling zal zo waarschijnlijk ook nog eens sneller tot stand komen dan onder de vlag van Modernisering Wetboek van Strafvordering het geval zal zijn. Wraking wordt namelijk – en vanzelfsprekend – niet apart behandeld, maar zal in de derde tranche slechts als een van de diverse onderdelen van boek 6, 'Bijzondere procedures', worden meegenomen.²²

2.3. Een pragmatische en uniforme aanpak dus

Ten aanzien van de drie belangrijkste vraagpunten die wij nu zullen bespreken (kan een verkorte procedure worden ingevoerd, wie behandelt het wrakingsverzoek en wat moeten we met de schorsende werking?), is het steeds de vraag hoe scherp aan de wind moet worden gezeild. Hoe doorwrocht moet de nieuwe wettelijke regeling – hoe belangrijk ook – dienaangaande worden? De door ons gevonden cijfers over het vrij geringe aantal wrakingen in strafzaken werken op die vraag door en nopen ertoe te bezien of niet steeds met een meer of minder pragmatische (huidige) wettelijke oplossing voor de gestelde problemen kan worden volstaan. De wetgever zou er onzes inziens goed aan doen één algemene, simpele procedure in te richten zonder ingewikkelde diversificaties in de verschillende rechtsgebieden.

3. De mogelijkheden van een verkorte wrakingsprocedure

3.1. Een of meer wrakingsgronden?

Het discussiestuk stelt aan de orde of de huidige open wrakingsgrond moet worden gehandhaafd en oppert de mogelijkheid van een (limitatieve) opsomming van gronden. Sommige gronden kunnen worden gekoppeld aan een verkorte procedure. Vooral als een bepaalde grond evident aanwezig is, kan het verzoek snel en door één rechter worden afgedaan. Tot 1926 werden de gronden voor wraking in de wet opgesomd. Sindsdien kan wraking op grond van artikel 512 lid 1 Sv alleen aan de orde komen 'op grond van feiten of omstandigheden waardoor de rechterlijke onpartijdigheid schade zou kunnen lijden'. Cleiren geeft aan dat de huidige interpretatie van de wrakingsgronden door middel van die zinssnede volledig aansluit op de rechtspraak van het EHRM en de nationale jurisprudentie waarin ten aanzien van onpartijdigheid onderscheid wordt gemaakt tussen subjectieve en objectieve aspecten.²³ Een algemene wrakingsgrond lijkt dus verstandiger. Ook in het discussiestuk lijkt uiteindelijk de huidige zinssnede de voorkeur te genieten (gesignaleerd wordt dat er in de praktijk geen problemen zijn op dit vlak), waarbij een versnelde procedure kan worden toegepast als het verzoek kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is.²⁴

Ten aanzien van de mogelijkheid om verschillende wrakingsgronden limitatief in de wet op te nemen in plaats van te volstaan met een algemene maatstaf, menen wij dat de huidige inderdaad de voorkeur verdient. Dat wraking alleen aan de orde kan komen 'op grond van feiten of omstandigheden waardoor de rechterlijke onpartijdigheid schade zou kunnen lijden', is ook wat ons betreft nog steeds een werkbare norm die niet te open is. Hierin komen de vrees voor en afkeuring van partijdigheid, in objectieve dan wel subjectieve zin, afdoende aan bod. Voorkomen moet worden dat de wet achterhaald blijkt of dat in bepaalde gevallen gekunsteld naar een limitatief aantal verwoorde wrakingsgronden toe moet worden geredeneerd. Er zullen zich in de praktijk uiteindelijk altijd meer potentiële c.q. valide gevallen voor wraking kunnen voordoen dan er limitatief in de wet kunnen worden opgenomen. Nu zou naast een aantal concrete gronden voorts een vangnetgrond kunnen worden geformuleerd, maar dan kan wat ons betreft gemakshalve wor-

den volstaan met de huidige formulering. Die geeft voldoende sturing. De meest voor de hand liggende gronden die worden genoemd in het discussiestuk (zoals 'belangenvermenging', 'tegenstrijdige belangen', 'persoonlijk belang' en 'de schijn van partijdigheid'), zijn gemakkelijk te destilleren uit de huidige maatstaf. In de praktijk zal men daarmee ook zonder wettelijke explicietie nog steeds uit de voeten kunnen, althans moeten kunnen.²⁵

3.2. Een verkorte procedure

De voorgestelde verkorte procedure wordt in het discussiestuk, zoals gezegd, gekoppeld aan verzoeken die kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond zijn. Er wordt in het eerste geval niet voldaan aan de formaliteiten of er is sprake van misbruik, in het tweede geval ontbreekt de feitelijke grondslag. Er wordt dan geen nadere motivering voor de afwijzing gegeven. Omdat dit het herstel van het vertrouwen in de rechtspraak te kort zou kunnen doen en geen rechtsmiddel kan worden aangewend, wordt nog een tussenoplossing gegeven. Alleen kennelijk niet-ontvankelijke wrakingsverzoeken worden verkort afgedaan, terwijl alle ontvankelijke verzoeken wel een volwaardige en inhoudelijke procedure volgen. De vraag wordt daarbij gesteld in welke meer specifiek te benoemen gevallen een verkorte beslissing kan volgen. Op die laatste vraag

komen wij aan het einde van deze paragraaf terug.

Wij menen allereerst dat een verkorte procedure niet bezwaarlijk is voor zowel verzoeken die evident niet-ontvankelijk zijn, als die evident ongegrond zijn. Tot op heden moeten namelijk bij voorbaat kansloze of almaar soortgelijke, herhaalde verzoeken ook inhoudelijk en mondeling worden behandeld (tenzij sprake is van eerder geconstateerd misbruik, zie immers artikel 515 lid 4 Sv).²⁶ Het kan bijvoorbeeld zijn dat de vereiste motivering ontbreekt of het verzoek te laat is ingediend.²⁷ Als overduidelijk is dat niet aan de formele eisen wordt voldaan, moet een vereenvoudigde niet-ontvankelijkheid kunnen volgen. Ook misbruik van de wrakingsregeling kan soms gemakkelijk worden vastgesteld.²⁸ Een verzoek moet ook om die reden eenvoudig met een niet-ontvankelijkheidsverklaring kunnen worden afgedaan. Een verkorte procedure moet voorts 'gewoon' mogelijk zijn bij wrakingsverzoeken die kennelijk ongegrond zijn.²⁹ Als overduidelijk is dat het verzoek van alle feitelijke of reële grondslag ontbloomt is, hoeft daarbij niet lang te worden stilgestaan. Denk bijvoorbeeld aan de situatie dat de beslissing zelf wordt aangevallen en wraking eigenlijk alleen als verkapt rechtsmiddel wordt gebruikt, terwijl de motivering van de onwelgevallige beslissing niet zo onbegrijpelijk is, dat daarvoor redelijkerwijze geen andere verklaring is te geven dan dat deze

19. Kamerstukken II 1991/92, 22495, 3, p. 112 en Kamerstukken II 1992/93, 22495, 16 (gewijzigd voorstel van wet). Zie over die uniformering ook M.I. Veldt, *Het EVRM en de onpartijdige strafrechter* (diss. Tilburg), 1997, p. 238-240.
20. Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 7 en 11.

21. Zie het advies naar aanleiding van de concept Contourennota, p. 23-24, bij brief van 2 april 2015 (te vinden via www.rechtspraak.nl).

22. Zie de Contourennota, p. 45-46 en de Planning Modernisering Wetboek van Strafvordering van september 2015.

23. Cleiren, 2012, p. 226.

24. Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', par. 3.2 en 3.4.

25. In gelijke zin ook Hammerstein, *Trema* 2014, p. 153.

26. Zie bijvoorbeeld Hof Amsterdam 17 februari 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:577.

27. Respectievelijk bijv. Rb. Midden-Nederland 13 februari 2014,

ECLI:NL:RBMNE:2014:537 en Rb. Zeeland-West-Brabant 20 oktober 2014, ECLI:NL:RBZWB:2014:7175.

28. Zie bijv. Hof Den Haag 17 januari 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1632.

29. In gelijke zin ook Van der Kruijs, *Strafblad* 2015, p. 104-105.

door vooringenomenheid van de rechter is ingegeven.³⁰ Te wijzen valt ook op het geval waarin slechts in algemene zin de onpartijdigheid van (een onderdeel van) de rechtspreekende macht in twijfel wordt getrokken. Zo is terecht een wrakingsverzoek afgewezen waarin alleen was aangevoerd dat de betrokken rechter onderdeel uitmaakt van een corrupte rechtbank, bij welke alle rechters niet onafhankelijk zijn.³¹ Als de wraking evident om inhoudelijke redenen niet kan slagen, zal het herstel in het vertrouwen in de rechtspraak niet in het geding zijn. Een simpele afwijzing wegens kennelijk ongegrondheid is voor ons dan niet bezwaarlijk.

Er is nog een derde categorie van versneld af te wikkelende wrakingsverzoeken. Het gaat dan om de gevallen waarin het wrakingsverzoek kennelijk gegrond is. Die mogelijkheid wordt in het discussiestuk alleen geopperd bij bepaalde, wettelijk opgesomde wrakingsgronden. Wij zien evenwel niet in waarom niet ook bij één algemene wettelijke wrakingsgrond (zoals de huidige), evident terecht ingediende verzoeken geen normale procedure hoeven te doorlopen. Als een rechter bepaalde externe betrekkingen heeft, kan daaruit bijvoorbeeld zonder meer de schijn van objectieve partijdigheid ontstaan en zal een wrakingsverzoek moeten worden gehonoreerd. Datzelfde geldt als in ieder geval de vrees voor subjectieve partijdigheid gerechtvaardigd is, waarbij valt te denken aan een opmerking van de rechter waaruit voldoende vooringenomenheid zou kunnen blijken.³² In het algemeen zal de rechter zich in die gevallen verschoond of formeel teruggetrokken hebben. Niettemin kan het geen kwaad de wettelijke mogelijkheid te creëren dergelijke verzoeken zo nodig toch op een eenvoudige manier te kunnen toewijzen.

De wrakingskamer dient in een verkorte procedure in ieder geval steeds kennis te nemen van het wrakingsverzoek, eventueel de zienswijze van de betrokken wederpartij en het verweer van de betrokken rechter die niet in de wraking heeft berust. Een zitting hoeft dan niet plaats te vinden (al zou dat eventueel wel kunnen). Wanneer een dergelijke verkorte procedure de toekomst is, zal op een aantal aspecten efficiëntiewinst kunnen worden behaald. Zo zal winst in het feit kunnen liggen dat slechts één rechter de beslissing kan nemen en geen motivering voor de beslissing vereist is (of met een summier uitleg mag worden volstaan).³³ Daarnaast hoeft geen der betrokkenen nog te worden gehoord omdat een aanvulling niet mogelijk is (aangenomen dat alle feiten en omstandigheden nog steeds gezamenlijk moeten worden voorgedragen, zie artikel 513 lid 3 Sv). Leent een wrakingsverzoek zich niet voor een versnelde afdoening (het verzoek is dus niet kennelijk niet-ontvankelijk, kennelijk ongegrond of kennelijk gegrond), dan kan in plaats van een dergelijke beslissing door een enkelvoudige wrakingskamer, de volledige procedure met een meervoudige kamer worden doorlopen.³⁴

Het is bij deze selectie vooraf, niet nodig de daarvoor in aanmerking komende gevallen nader te definiëren. Elk wrakingsverzoek moet op grond van kennelijke niet-ontvankelijkheid of kennelijke (on)gegrondheid versimpeld kunnen worden afgedaan, als de wrakingskamer daartoe in het voorliggende geval maar voldoende aanleiding ziet. Reeds uit de vereiste motivering van het wrakingsverzoek moet de concrete reden voor het wrakingsverzoek kunnen blijken en die is ook dan 'snel en eenvoudig' te toetsen.

Een nadere concretisering van (formele) en vastomlijnde wrakingsgronden, zoals door Giesen e.a. voorgesteld,³⁵ heeft daarom wat ons betreft geen meerwaarde.

4. Wie behandelt het wrakingsverzoek?

4.1. De slager die zijn eigen vlees keurt

In het discussiestuk wordt aangegeven dat het raadzaam is de behandeling van het wrakingsverzoek in de toekomst door andere rechters te laten geschieden dan rechters van hetzelfde gerecht als de gewraakte rechter.³⁶ Veel auteurs en andere spelers in de rechtspraak stellen dat door de huidige praktijk namelijk het beeld ontstaat dat rechters hun eigen vlees keuren en dat zou tegenwoordig niet meer te rechtvaardigen zijn.³⁷ Ook zet het de collegiale verhoudingen tussen rechters op scherp en zou het afbreuk doen aan het vertrouwen van de samenleving in de rechterlijke macht.³⁸ Het beoordeeld worden door directe collega's kan er tot slot nog voor zorgen dat strafrechters te krampachtig tijdens de zitting willen laten blijken dat zij onpartijdig zijn en daarom te voorzichtig worden in de communicatie met de verschillende partijen en geen kritische vragen meer durven te stellen.³⁹ Die zorgen zijn in onze ogen terecht en het is goed dat hiervoor in het discussiestuk een oplossing

Er zou ook een landelijke wrakingskamer kunnen worden ingericht die alle wrakingsverzoeken behandelt

wordt gezocht. In het wrakingsprotocol is in aanbeveling 5.5 de mogelijkheid opgenomen dat een lid van de wrakingskamer afkomstig is uit een ander gerecht van gelijke aard. Maar men wil hierin (veel) verder gaan, zo blijkt uit het discussiestuk. Wrakingsverzoeken zouden in de toekomst bijvoorbeeld door een zusterrecht, een hoger gerecht of een landelijke wrakingskamer kunnen worden beoordeeld. Wanneer een van die mogelijkheden wordt benut brengt dit de nodige kosten en logistieke en organisatorische problemen met zich mee. Een dergelijke wijziging zal het wrakingsproces dus niet, althans niet meteen, efficiënter maken. Gezien het geringe aantal wrakingsverzoeken is het maar de vraag of het gewenst is dit alleen voor het strafrecht te wijzigen.

4.2. Behandeling door een hoger gerecht

Als eerste wordt door het Ministerie van Veiligheid & Justitie geopperd het wrakingsverzoek te laten behandelen door een hoger gerecht. Alle wrakingsverzoeken bij de elf rechtbanken moeten dan worden beoordeeld door de vier gerechtshoven en alle wrakingsverzoeken bij de gerechtshoven moeten beoordeeld worden door de Hoge Raad. Onzes inziens is dit niet aan te raden. Hoewel hogere rechters meer autoriteit en afstand genieten en hun beslissingen daarom sneller zouden (kunnen) worden aanvaard, is dat duurder en deze praktijk stuit waarschijnlijk

op organisatorische en capaciteitsproblemen. De Hoge Raad zou bijvoorbeeld in 2014 een kleine 90 wrakingsverzoeken moeten hebben behandeld.⁴⁰ Tevens is er geen hogere, nationale rechter dan de Hoge Raad en kunnen wrakingsverzoeken tegen een raadsheer van de Hoge Raad dus niet door een hogere rechter worden behandeld. Dit laatste zal overigens praktisch veelal niet tot onoverkomelijke problemen leiden. In 2011 is maar viermaal een wrakingsverzoek tegen een raadsheer van de Hoge Raad gericht, zo blijkt uit het onderzoek van Van Rossum e.a.⁴¹ In 2013 en 2014 is dat op het gebied van het strafrecht zelfs geen enkele keer gebeurd.

4.3. Behandeling door een zustergerecht

De gerechtshoven van Den Haag en Amsterdam zijn een pilot gestart om te kijken of behandeling door een externe wrakingskamer bij een zustergerecht problemen zal opleveren. Het Hof Den Haag behandelt de verzoeken die bij het Hof Amsterdam zijn ingediend en vice versa. Met behulp van teleconferencing en telehoren worden deze wrakingsverzoeken behandeld. Dit onderzoek is ten tijde van dit schrijven nog niet geëvalueerd. Op 1 april 2015 is de looptijd van de pilot namelijk verlengd met een jaar omdat er niet genoeg wrakingsverzoeken waren behandeld.⁴² De resultaten van de pilot in Amsterdam en Den Haag moet worden afgewacht om een antwoord te geven op de vraag of het haalbaar is dat deze externe wrakingskamer bij een zustergerecht zal worden gestationeerd. Overigens lijkt het ons beter dat colleges niet over en weer elkaars wrakingsverzoeken beoordelen. Het gevaar – of het beeld – kan ontstaan dat het ene gerecht mild is voor het andere, in de verwachting dat dit omgekeerd dan ook geldt. Het zou ook nog kunnen dat als het ene gerecht meent dat over hem te streng wordt geoordeeld, de gevallen van het zustergerecht daarom op hun beurt te kritisch worden bekeken. Als voor deze optie zou worden gekozen, is het wellicht beter dat een gerecht de wrakingsverzoeken van een zustergerecht afdoet, maar dat zijn eigen wrakingsverzoeken weer door een ander zustergerecht worden behandeld.

4.4. Behandeling door een landelijke wrakingskamer

Er zou ook een landelijke wrakingskamer kunnen worden ingericht die alle wrakingsverzoeken behandelt. Wat ons betreft is dit een degelijke oplossing. Zeker wanneer oud-rechters zitting zouden willen en kunnen nemen in die wrakingskamer en via een piketregeling een aantal keer per jaar een wrakingszaak doen. Wanneer oud-rechters piket hebben, zorgt dit ook voor capaciteitswinst, hetgeen met de modernisering van het Wetboek van Strafvordering nu juist ook beoogd wordt.⁴³ Korthals Altes beschrijft dat

veel van zijn inmiddels gepensioneerde en daartegen aanhikkende collega's graag na hun pensioen nog zouden willen werken.⁴⁴ De algemene pensioensleeftijd is al gestegen van 65 naar 67 jaar, wellicht zou het een mogelijkheid kunnen zijn de oud-rechter die nog wel een aantal zaken zou willen doen enkele jaren na het pensioen wrakingsverzoeken te laten behandelen tegen een gepaste vergoeding op oproepbasis. Tevens kan teleconferencing en telehoren worden ingevoerd indien uit de pilot blijkt dat dat goed werkt. Dan hoeft er maar één wrakingskamer te worden ingericht, bij voorkeur in een centraal gelegen gerechtsgebouw.

4.5. Heeft een wijziging meerwaarde?

De vraag die echter in het achterhoofd moet worden gehouden is of een van deze hervormingen wel een meerwaarde heeft. De pilot van de externe wrakingskamer bij zustergerichten in Amsterdam en Den Haag is verlengd met een jaar omdat er te weinig wrakingsverzoeken zijn behandeld in het afgelopen jaar. Dit kan een aanwijzing zijn dat een dergelijke externe wrakingskamer oprichten meer moeite zal kosten dan dat het aan voordelen zal opleveren. Zelfs een landelijke wrakingskamer voor strafzaken zal naar verwachting maar iets meer dan honderd verzoeken ten aanzien van een strafrechter te behandelen krijgen. Dat lijkt ons geen reële optie uit oogpunt van efficiëntie. Het ligt daarom meer voor de hand dat één externe, landelijke wrakingskamer wordt ingericht, die ook civiele en bestuursrechtelijke zaken behandelt.⁴⁵ Wij denken dat het huidige aantal wrakingsverzoeken alleen zo'n wrakingskamer wel kan rechtvaardigen. Dit zal de rechtseenheid kunnen bevorderen, ook binnen de drie rechtsgebieden. De vraag is dus nogmaals of deze wijziging wel bij de modernisering van het Wetboek van Strafvordering moet worden meegenomen. Wat ons betreft is het dus alleen aan te raden nader onderzoek te doen naar deze mogelijkheid wanneer zowel de civiele, de bestuursrechtelijke als de strafrechtelijke wrakingsregeling onder de loep wordt genomen.

5. Einde van de schorsende werking van een wrakingsverzoek?

In het discussiestuk wordt ook ter discussie gesteld of de schorsende werking van het wrakingsverzoek behouden moet blijven. Gezien het feit dat minder dan 10% van de wrakingsverzoeken wordt toegewezen, is de vertraging van het strafproces die met de schorsing gepaard gaat, vaak onnodig en deze (min of meer gearandeerde) vertraging zou misbruik stimuleren.⁴⁶ Daarom wordt bezien of de schorsende werking van de wrakingsregeling aanpassing behoeft of zelfs zou moeten worden afgeschaft. In Frankrijk en Zwitserland is dit laatste al het geval. In Oos-

30. Zie daarvoor onder meer Hof Arnhem-Leeuwarden 6 mei 2014,

ECLI:NL:GHARL:2014:4264.

31. Rb. Rotterdam 23 september 2014,

ECLI:NL:RBROT:2014:8871.

32. Vergelijk Rb. Noord-Nederland 30 oktober 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:6654.

33. Een korte en bondige uitleg voor de niet-ontvankelijkheid, zoals bijv. in Hof Amsterdam 17 februari 2014,

ECLI:NL:GHAMS:2014:577 gegeven, is reeds voldoende.

34. Zie deels in gelijke zin de aanbevelingen van Giesen e.a., 2012, p. 115.

35. Giesen e.a. 2012, p. 111-112.

36. Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 9.

37. Zie ook Korthals Altes, *NJB* 2012/1761, afl. 30, p. 2131; Bauw AA 2011, p. 204; Borg *Procces* 2013, p. 92.

38. W. van Rossum, J. Tigchelaar & P. Ippel, *Research Memoranda* 2012/6, p. 110.

39. Cleiren 2012, p. 233-234.

40. Jaarverslag De rechtspraak 2014, p. 70; Kengetallen 2014, p. 33.

41. W. van Rossum, J. Tigchelaar & P. Ippel, *Research Memoranda* 2012/6, p. 26.

42. Raad voor de rechtspraak, 'Pilot 'externe wrakingskamer' met jaar verlengd', 24 april 2015, te raadplegen op www.recht-spraak.nl.

spraak.nl.

43. Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', par. 3.1.1.

44. W.F. Korthals Altes, 'Leefijdspirikelen - ook in de rechterlijke macht', *Ivoren Toga* juli 2013.

45. In gelijke zin het Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', p. 23.

46. Discussiestuk 'Wraking en verschoning van rechters', par. 3.6.

tenrijk en Duitsland worden strafzaken wel geschorst met uitzondering van spoedgevallen. In Italië kan schorsing voorkomen worden indien het vermoeden bestaat dat de wrakingsregeling wordt misbruikt.⁴⁷ In de recente literatuur is voor het afschaffen van de schorsende werking van een wrakingsverzoek wel steun te vinden. Van der Kruijs is bijvoorbeeld in beginsel voor het afschaffen van de schorsende werking van het wrakingsverzoek, onder voorwaarde dat het wrakingsverzoek binnen drie dagen wordt behandeld en er geen einduitspraak in de zaak wordt gedaan.⁴⁸ Ook Hammerstein is voorstander van het opheffen van de schorsende werking van het verzoek.⁴⁹ Gelet op het lage aantal wrakingsverzoeken dat slaagt, valt hier op zichzelf veel voor te zeggen. Twee alternatieven voor schorsing worden in het discussiestuk naar voren gebracht. Het eerste alternatief is om een einde te maken aan de schorsende werking wanneer er een wrakingsverzoek wordt ingediend, tenzij de rechter of de voorzitter van de wrakingskamer het nodig vindt de zitting alsnog (tijdelijk) te schorsen. Een tweede mogelijkheid is om in beginsel de schorsende werking te behouden, met uitzondering van spoedeisende gevallen.

Uit het discussiestuk komt volgens ons geen voorkeur voor een bepaalde oplossing naar voren. Wij zijn er evenwel voorstander van de schorsende werking gewoon te behouden. Wanneer schorsing in zijn geheel of bij spoedeisende zaken wordt afgeschaft, kan de gewraakte rechter nog steeds allerlei beslissingen in de zaak nemen. Dit is bezwaarlijk indien het wrakingsverzoek wordt toegewezen, dan moeten immers deze beslissingen waarschijnlijk weer worden teruggedraaid. Soms is dat niet eens meer mogelijk, bijvoorbeeld wanneer de voorlopige hechtenis is verlengd door de gewraakte rechter. Dit bezwaar achten wij doorslaggevend. De verdachte heeft een groot belang bij het gegeven dat alle beslissingen in zijn zaak worden genomen door een onpartijdige rechter. Als hij die onpartijdigheid – om welke reden dan ook – in twijfel trekt, moet het proces (even) komen stil te liggen.

Het aantal zaken dat door een oneigenlijk wrakingsverzoek moedwillig vertraging oploopt is beperkt. Wanneer de vertragende werking van de schorsing in voorkomende gevallen niettemin te bezwaarlijk is (denk aan grote strafzaken), kan dit probleem volgens ons beter worden weggenomen door het invoeren van de hiervoor genoemde verkorte procedure. Daarmee zal het nadeel van de schorsende werking van wrakingsverzoeken grotendeels vervallen, zeker in de gevallen waarin op voorhand al duidelijk is dat een verzoek niet zal kunnen slagen. Bovendien kan het verbinden van strakke termijnen aan de wrakingsprocedure de oplossing zijn om oneigenlijk gebruik van de wrakingsregeling tegen te gaan.⁵⁰ De beoogde vertraging wordt op die manier niet bereikt en misbruik kan worden voorkomen. Vooral wanneer er een externe landelijke wrakingskamer zou worden ingericht met (oud-)rechters die piket hebben, is dit goed mogelijk. Schorsing van de zaak is dan ook minder bezwaarlijk, nu de behandeling van het verzoek niet veel tijd in beslag zal nemen. Het proces kan in veel gevallen op zeer korte termijn worden voortgezet en de spoedeisende beslissingen kunnen dan genomen worden. Dat zou zeker het geval kunnen zijn als de wrakingskamer eerst mondeling uitspraak mag doen en daarbij mag volstaan met een sum-

miere motivering, die pas later in de schriftelijke uitspraak hoeft te worden uitgewerkt.

6. Slot

Het voorgaande maakt dat wij de wetgever vooreerst zouden willen meegeven in Modernisering Wetboek van Strafvordering de strafvorderlijke wrakingsregeling niet (te) veel aandacht te geven. Het lage aantal strafrechtelijke wrakingen rechtvaardigt die aandacht niet – zonder het belang van de regeling te kort te willen doen. In het verlengde daarvan menen wij dat dit onderwerp helemaal niet binnen dat project op de schop zou moeten worden genomen. Als er al wijzigingen in de wrakingsregeling zouden moeten worden aangebracht, dient dat in harmonie met het civiele en het bestuursrecht te gebeuren. De bestaande congruentie van alle drie de regelingen moet blijven bestaan en het is het beste als eventuele veranderingen apart van de aanpassingen van het Wetboek van Strafvordering worden doorgevoerd.

Ten aanzien van de drie belangrijkste discussiepunten geldt afsluitend het volgende. Wij zien wel brood in een verkorte procedure. Daarbij merken wij op dat dit ook zou moeten kunnen in gevallen die kennelijk gegrond zijn en dus niet alleen als het wrakingsverzoek kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is. In alle drie de situaties is er geen reden veel tijd en woorden vuil te maken aan het verzoek en valt efficiëntiewinst te behalen. Voorts lijkt het ons goed dat een wrakingsverzoek niet meer binnen de eigen instantie wordt behandeld (ook al zou een deel van de wrakingskamer van buiten komen). Omwille van de efficiëntie en rechtseenheid raden wij één landelijke wrakingskamer aan, die (mede) wordt gevormd door oud-rechters. Naar buiten toe zal dat ook een objectievere indruk geven, terwijl het de sfeer binnen de rechterlijke macht goed zal kunnen doen, aangezien directe collega's elkaar niet meer hoeven te beoordelen. Zo'n centrale wrakingskamer zal uit oogpunt van efficiëntie alleen echt wat opleveren als deze de wrakingsverzoeken in alle rechtsgebieden voor haar rekening neemt. Er zijn dan naar verwachting jaarlijks iets meer dan 600 verzoeken en dat is een noemenswaardiger aantal dan het totaal aantal strafrechtelijke wrakingen (dat zijn er immers maar iets meer dan 100). Ten slotte pleiten wij voor het behoud van de schorsende werking van een wrakingsverzoek. Indien de onpartijdigheid van een strafrechter wordt aangevochten, is deze in ieder geval tijdelijk niet meer de aangewezen persoon om (potentieel onomkeerbare of verstrekkende) beslissingen te nemen. Het aantal probleemgevallen is vooralsnog beperkt en met een versnelde c.q. verkorte afdoening kan misbruik snel de kop worden ingedrukt. Spoedeisende aangelegenheden kunnen dan op korte termijn alsnog behandeld worden. •

47. Zie hierover ook Giesen e.a., 106.

NJB 2013/384, afl. 8, p. 473 en uitgebreid Giesen e.a., 2012.

48. Van der Kruijs, *Strafblad* 2015, p. 105-

106.

49. Hammerstein, *Trema* 2014, p. 153.

50. Zie ook Giesen e.a., *NJB* 2013/384,

afl. 8, p. 473, p.475.